

Silikatgräsmarker

Artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ

Fennoscandian lowland species-rich dry to mesic grasslands

EU-kod: 6270

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
[#2](#)

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

This habitat type occurs in the Fennoscandian lowlands varying from dry to mesic grasslands mainly on siliceous substrates. The vegetation is formed by long-term continuous grazing and/or mowing. No fertilization may occur. Species composition varies in different geographical areas, on different soils and moisture regimes and different management regimes. Includes habitats which are still traditionally used and also recently abandoned habitats with a species-rich grassland vegetation. The habitat often supports species-rich vascular plant communities. Several endangered fungi-species also occur.

Svensk tolkning av definitionen

Artrika, hävdpräglade gräsmarker nedanför trädgränsen på torra-friska, silikatrika jordar. Naturtypen har utvecklats genom lång hävdkontinuitet, men kan vara stadd i igenväxning. Krontäckning av träd och buskar, som inte är av igenväxningskaraktär, är 0-30 %. Hävdgynnade arter ska finnas.

Kommentarer

Silikatgräsmarker är den vanligaste betesmarkstypen i Sverige och har vanligen en örtrik markvegetation. Vegetationens sammansättning varierar beroende på underlag och geografisk belägenhet. Silikatgräsmarkerna kan vara mycket örtrika och kan ibland hysa ovanliga växter. Örtrikedomen gör dem viktiga för många insekter, inte minst fjärilar och bin. Naturtypen kan uppträda i olika skepnader beroende på bland annat fuktighet och klimat.

Mark som på grund av igenväxning, felaktig skötsel eller annan påverkan i stort sett saknar karakteristiska arter och inte går att restaurera inom en rimlig tid bör i normalfallet inte räknas som naturtyp. Detta gäller även mark som är så starkt gödningspåverkad att kvävegynnade växter helt dominerar fältskiktet.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Vid krontäckning av träd och buskar (som inte är av igenväxningskaraktär) på över 30 % se trädklädd betesmark (9070) eller skogshabitat. Om naturtypen inte är i gynnsamt tillstånd och på restaureringsmark kan täckningsgraden av träd och buskar vara högre än 30 %. I dessa fall utgörs dock en del av träd- och buskskiktet av igenväxningsvegetation som bör röjas undan. Om starka naturvårdsmässiga skäl finns kan naturtypen undantagsvis

även vid gynnsamt tillstånd tillåtas ha en högre täckningsgrad av träd och buskar än 30 %.

- Silikatgräsmarker skiljs från kalkgräsmarker (6210) genom att sakna en påtaglig förekomst av kalkkrävande kärlväxtarter. Observera att det inte behöver förekomma orkidéer utan det räcker med andra kalkindikerande växter för att en mark ska klassificeras som kalkgräsmark istället för silikatgräsmark.
- Vid fuktig-blöt mark se fuktängar (6410 b).
- I silikatgräsmarker domineras vanligen bottenskiktet av hakmossa medan väggmossa vanligen dominerar i torra hedar (4030). I sydvästra Sverige dominerar dock hakmossa i alla marker på grund av gödnings effekter från kvävenedfall.
- Silikatgräsmarker skiljs från stagg-gräsmarker (6230) genom att stagg saknas eller bara förekommer i liten omfattning.
- Silikatgräsmarker skiljs från torra hedar (4030) genom att hysa en örtrik flora utan påtagligt inslag av risvegetation (max 40 %).
- Förekommer fler än enstaka hamlade träd (pågående hamling eller där hamlingen lätt kan återupptas) se lövängar (6530).

Viktiga strukturer och funktioner

- Kalkfattig mark
- Tydligt hävdpräglad markvegetation.
- En för naturtypen naturlig artsammansättning
- Öppen miljö som i normalfallet inte har mer än 30 % täckningsgrad av träd och buskar. Ett visst inslag av buskar och träd är dock oftast gynnsamt.
- Naturlig näringsstatus (ej gödningspåverkat annat än från betande djur)

Betydelsen av olika strukturer och funktioner kan variera mellan olika objekt och vid bevarandearbetet måste det enskilda objektets förutsättningar beaktas. Det kan även finnas ytterligare strukturer och funktioner förutom de ovan nämnda som har betydelse i enskilda fall.

Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp	Region
Kärlväxter					
<i>Ajuga pyramidalis</i>	blåsuga	K-art	T-art		B, K
<i>Alchemilla filicaulis</i>	späd daggkåpa	K-art			
<i>Alchemilla glaucescens</i>	sammetsdaggkåpa	K-art			
<i>Alchemilla glomerulans</i>	källdaggkåpa	K-art			
<i>Alchemilla murbeckiana</i>	njurdaggkåpa	K-art			
<i>Alchemilla plicata</i>	trubbdaggkåpa	K-art			

NATURVÅRDSVERKET 2011
VÄGLEDNING FÖR 6270 SILIKATGRÄSMARKER

<i>Alchemilla vestita</i>	vindaggekåpa	K-art		
<i>Alchemilla wichuræ</i>	skårdaggekåpa	K-art		
<i>Allium oleraceum</i>	backlök	K-art		
<i>Antennaria dioica</i>	kattfot		T-art	B
<i>Anthyllis vulneraria</i>	getväppling	K-art		
<i>Arabis hirsuta</i>	lundtrav	K-art		
<i>Arnica montana</i>	slättergubbe		T-art	B, K
<i>Bistorta vivipara</i>	ormrot	K-art	T-art	B, K
<i>Botrychium lunaria</i>	låsbräken	K-art	T-art	B, K
<i>Botrychium multifidum</i>	höstlåsbräken	K-art		
<i>Briza media</i>	darrgräs		T-art	B, K
<i>Campanula persicifolia</i>	stor blåklocka		T-art	B, K
<i>Campanula rotundifolia</i>	liten blåklocka	K-art	T-art	B
<i>Carex caryophyllea</i>	vårstarr	K-art		
<i>Carex panicea</i>	hirsstarr		T-art	B, K
<i>Carex pilulifera</i>	pillerstarr		T-art	B, K
<i>Centaurea jacea</i>	rödclint	K-art		
<i>Crepis praemorsa</i>	klasefibbla		T-art	B, K
<i>Dactylorhiza sambucina</i>	adam och eva		T-art	B, K
<i>Danthonia decumbens</i>	knägräs		T-art	B, K
<i>Dianthus deltoides</i>	backnejlika	K-art	T-art	B, K
<i>Euphrasia nemorosa</i>	grå ögontröst	K-art	T-art	B, K
<i>Euphrasia stricta</i>	ögontröst		T-art	B, K
<i>Euphrasia stricta var brevipila</i>	ögontröst	K-art		
<i>Festuca ovina</i>	fårsvingel			
<i>Filipendula vulgaris</i>	brudbröd		T-art	B, K
<i>Galium boreale</i>	vitmåra	K-art		
<i>Galium verum</i>	gulmåra	K-art		
<i>Gentianella campestris</i>	fältgentiana		T-art	B, K
<i>Helianthemum nummularium</i>	solvända		T-art	B, K
<i>Helictotrichon pubescens</i>	luddhavre	K-art		
<i>Hypochoeris maculata</i>	slätterfibbla		T-art	B, K
<i>Knautia arvensis</i>	åkervädd	K-art		
<i>Leontodon hispidus</i>	sommarfibbla		T-art	B, K
<i>Leucanthemum vulgare</i>	prästkragen	K-art	T-art	B, K
<i>Lychnis viscaria</i>	tjärblomster	K-art		
<i>Pedicularis sylvatica</i>	granspira		T-art	B, K
<i>Phleum alpinum</i>	fjälltimotej		T-art	B
<i>Phleum pratense ssp. serotinum</i>	tjärblomster	K-art		
<i>Pilosella lactucella</i>	revfibbla	K-art	T-art	B, K
<i>Pimpinella saxifraga</i>	bockrot	K-art	T-art	B, K
<i>Plantago lanceolata</i>	svartkämpar		T-art	B
<i>Plantago media</i>	rödkämpar		T-art	B, K

NATURVÅRDSVERKET 2011
VÄGLEDNING FÖR 6270 SILIKATGRÄSMARKER

<i>Platanthera bifolia</i>	nattviol	K-art	T-art	B, K
<i>Polygala vulgaris</i>	jungfrulin	K-art	T-art	B, K
<i>Potentilla crantzii</i>	vårfingerört		T-art	B, K
<i>Potentilla erecta</i>	blodrot	K-art		
<i>Primula veris</i>	gullviva	K-art	T-art	B, K
<i>Pulsatilla vulgaris</i>	backsippa		T-art	B, K
<i>Ranunculus bulbosus</i>	knölsmöblomma	K-art	T-art	B, K
<i>Rhinanthus minor</i>	ängsskallra	K-art	T-art	B, K
<i>Rhinanthus serotinus</i>	höskallra	K-art	T-art	B, K
<i>Saxifraga granulata</i>	mandelblom	K-art	T-art	B, K
<i>Scorzonera humilis</i>	svinrot		T-art	B, K
<i>Succisa pratensis</i>	ängsvädd	K-art	T-art	B, K
<i>Thesium alpinum</i>	spindelört		T-art	B, K
<i>Thymus serpyllum</i>	backtimjan	K-art	T-art	B, K
Svampar				
<i>Entoloma griseocyaneum</i>	stornopping	K-art		
<i>Entoloma madidum</i>	blårödling	K-art		
<i>Hygrocybe punicea</i>	scharlakansvaxskivling	K-art		
<i>Microglossum olivaceum</i>	olivjordtunga	K-art		
Skalbaggar				
<i>Aphodius borealis</i>	nordlig dyngbagge		T-art	B, K
<i>Aphodius erraticus</i>	slät dyngbagge		T-art	B, K
<i>Aphodius foetens</i>	rödbukig dyngbagge		T-art	B, K
<i>Aphodius granarius</i>	jorddyngbagge		T-art	B, K
<i>Aphodius ictericus</i>	glansdyngbagge		T-art	B, K
<i>Aphodius luridus</i>	likdyngbagge		T-art	B
<i>Aphodius porcus</i>	snyltdyngbagge		T-art	B, K
<i>Aphodius punctatosulcatus</i>	mörk vårdyngbagge		T-art	B, K
<i>Aphodius pusillus</i>	smådyngbagge		T-art	B, K
<i>Aphodius sordidus</i>	heddyngbagge		T-art	B, K
<i>Copris lunaris</i>	mån hornsbagge		T-art	B
<i>Geotrupes spiniger</i>	sandtordyvel		T-art	B, K
<i>Geotrupes stercorarius</i>	fälttordyvel		T-art	B, K
<i>Geotrupes vernalis</i>	vårtordyvel		T-art	B
<i>Meloe proscarabaeus</i>	svart majbagge		T-art	B, K
<i>Onthophagus fracticornis</i>	krokhorn dyvel		T-art	B, K
<i>Onthophagus nuchicornis</i>	rakhorn dyvel		T-art	B, K
<i>Onthophagus similis</i>	mindre horn dyvel		T-art	B
Fjärilar				
<i>Adscita statices</i>	allmän metallvingesvärmare		T-art	B, K
<i>Argynnis adippe</i>	skogspärlemorfjäril		T-art	B, K
<i>Argynnis aglaja</i>	ängspärlemorfjäril		T-art	B, K
<i>Argynnis niobe</i>	hedpärlemorfjäril		T-art	B, K

<i>Aricia artaxerxes</i>	midsommarblåvinge	T-art	B, K
<i>Aricia eumedon</i>	brun blåvinge	T-art	B, K
<i>Aricia nicias</i>	turkos blåvinge	T-art	B
<i>Boloria euphrosyne</i>	pyrdlig pärlemorffjäril	T-art	B, K
<i>Boloria selene</i>	brunfläckig pärlemorffjäril	T-art	B, K
<i>Erynnis tages</i>	skogsvisslare	T-art	B, K
<i>Hesperia comma</i>	silversmygare	T-art	B, K
<i>Lycaena hippothoe</i>	violettkantad guldvinge	T-art	B, K
<i>Lycaena virgaureae</i>	vitfläckig guldvinge	T-art	B
<i>Maniola jurtina</i>	slättergräsfjäril	T-art	B, K
<i>Melitaea cinxia</i>	ängsnätfjäril	T-art	B, K
<i>Polyommatus semiargus</i>	ängsblåvinge	T-art	B, K
<i>Pyrgus malvae</i>	smultronvisslare	T-art	B, K
<i>Zygaena lonicerae</i>	bredbrämrad bastardsvärmare	T-art	B, K
<i>Zygaena minos</i>	klubbsprötad bastardsvärmare	T-art	B, K
<i>Zygaena osterodensis</i>	smalsprötad bastardsvärmare	T-art	B, K
<i>Zygaena viciae</i>	liten bastardsvärmare	T-art	B, K
<i>Zygaena filipendulae</i>	allmän bastardsvärmare	T-art	B, K

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	5.2.1.2 Fårsvingeltorrängs-typ 5.2.1.3 Örtrik ängshavretorrängs-typ 5.2.2.2 Rödvenängs-typ 5.2.2.3 Prästkrageängs-typ 5.2.2.4 Skogsnävaängs-typ
EUNIS:	E2.2 Low and medium altitude hay meadows E1.7 Non-Mediterranean dry acid and neutral closed grassland

Utbredning och förekomst

Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
#5

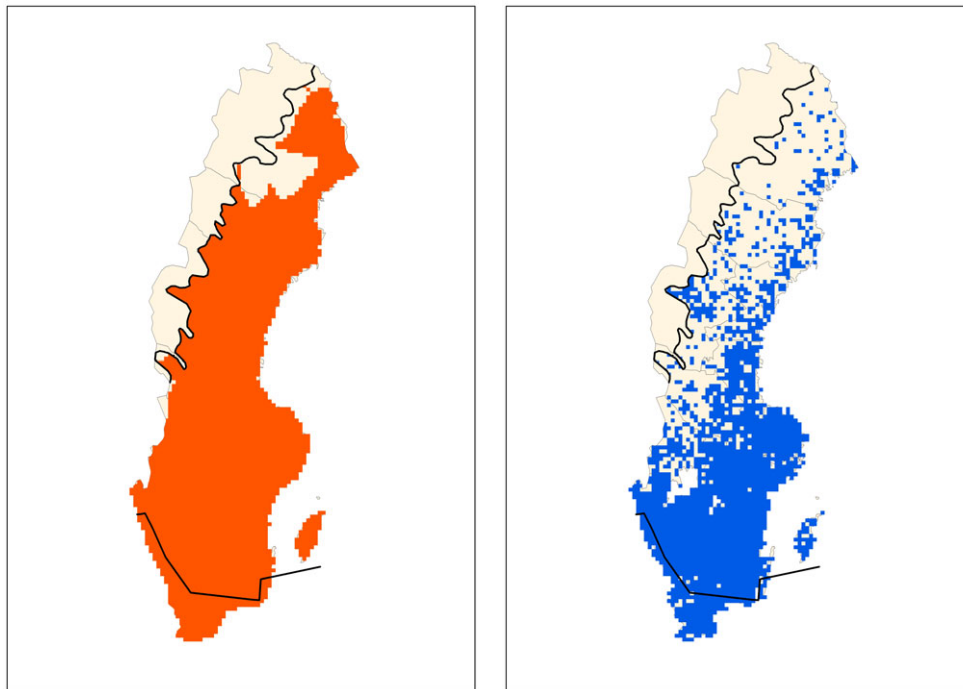
Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpökade för naturtypen (st)	3	548	104	651
Utbredning				

Aktuellt värde (km ²)	336 000	26 000	362 000
Referensvärde (km ²)	336 000	26 000	362 000
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Gynnsam	
Bedömning trend	Stabil	Stabil	
Förekomstareal			
Aktuellt värde (km ²)	270	43	313
Referensvärde (km ²)	3 000	100	3 100
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Försämring	Försämring	
Kvalitet			
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Försämring	Försämring	
Framtidsutsikt			
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Försämring	Försämring	
Samlad bedömning			
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Försämring	Försämring	

Kommentarer till rapporterade uppgifter

Skäl till att naturtypen inte bedöms ha gynnsam bevarandestatus är upphörd eller bristande hävd, igenväxning, gödsling, kvävedefall, för små och fragmenterade arealer, bristande landskapsmosaik orsakat av jord- och skogsbruk och en negativ utveckling för många arter som är knutna till naturtypen. Naturtypen har minskat kraftigt och fragmenterats under 1900-talet. Nämnda problem och nedläggningar av jordbruk förväntas bestå framöver.

Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#8

Många insektsarter och fåglar är beroende av andra miljöer utanför naturtypen för häckning, skydd, födosök eller delar av sin livscykel. Det kan till exempel röra sig om andra gräsmarkstyper, buskmarker trädrika marker eller blomrika kantzoner.

Gynnsamt tillstånd/bevarandestatus förutsätter att de typiska arterna inte minskar påtagligt i området respektive på biogeografisk nivå eftersom typiska arter indikerar att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner

Förvaltning/skötsel

Bete (alternativt slåtter och höbärgning), röjning av igenväxningsvegetation. Skötseln bör utformas enligt objektets speciella natur- och kulturvärden. Objektets hävdhistoria bör i första hand vara vägledande för den fortsatta skötseln så att exempelvis ett objekt med lång kontinuitet av slåtter även fortsättningsvis hävdas genom slåtter och en sedan lång tid betad mark fortsätter att betas. Hävdtrycket kan variera inom ett brett intervall så länge skadlig förnaansamling undviks och starkt slitna partier ej dominerar. Viss variation i markvegetationens höjd över tiden och mellan olika delar av objektet är en förutsättning för många arters överlevnad. Inslag av buskar, snår och bryn är gynnsamt för många organismer genom att erbjuda skydd, skapa bättre mikroklimat och kantzoner där örter kan gå i blom utan att betas ner. Bärande buskar och träd är en viktig födokälla för många fågelarter.

Det är inte ovanligt att silikatgräsmarker har en historia som ängsmarker, och/eller har en flora och fauna innehållande arter som är känsliga för hårt bete under sommaren. Där det förekommer hotade eller regionalt sällsynta arter, eller där marken har en välbevarad ängsvegetation, är det motiverat att anpassa hävden efter det genom t ex begränsat bete under sommaren.

De mest trädrika betesmarkerna förs till 9070, men i många andra betesmarker finns också ett värdefullt trädsikt. I igenväxta partier är det angeläget med frihuggning av ev vidkroniga ekar som tidigare stått öppet (även om ekar inte är karaktärsträd för naturtypen). Träd med hamlingshistorik bör normalt återhållas, om det kan ske utan risker för att skada trädet allvarligt. Hamlade träd bör hamlas regelbundet och en viss nyrekrytering av hamlingssträd bör eftersträvas. Grov död ved som faller ner bör lämnas i nära anslutning trädet, även om den kan behöva flyttas för att underlätta betet.

Busk- och slyröjning av vad som bedöms vara igenväxningsvegetation och som växt upp under tid av bristande hävd är angelägen – många betesmarker är i behov av restaurering. Det är viktigt att en del blommande buskar som etablerats trots hävd eller som växer i bryn sparas. Äldre och/eller grova träd bör lämnas kvar, och det är även viktigt med rekrytering av efterträdare till de äldre träden.

I naturtypen får inte förekomma gödsling (förutom från djur som betar i objektet), stödutfodring, dikning eller insådd av för naturtypen främmande arter.

Hotbild

- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran och faunan.
- Alltför kraftig röjning av buskar och träd så att organismer som är beroende av dessa strukturer missgynnas.
- Överbete. Alltför intensivt betestryck påverkar naturtypen negativt.
- Skötsel som avlägsnar småbiotoper, kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag påverkar naturtypen negativt.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering, dikning och täktverksamhet.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

Bevarandeåtgärder

- Gängse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Landsbygdsprogrammets (2007-2013) miljöersättningar innebär att jordbrukare kan få ersättning för skötsel av slätterängar och betesmarker. Jordbrukare som uppfyller vissa generella skötselvillkor kan få ersättning för allmänna värden. Länsstyrelsen beslutar om vilka marker som därutöver kan få ersättning för skötsel av särskilda värden och fastställer skötselvillkoren i en åtagandeplan. Stöd för kompletterande åtgärder kan lämnas när natur- och kulturmiljövärdena kräver skötsel som lövtäkt, lieslätter eller efterbete. Dessutom finns ett projektstöd för restaurering av slätterängar och

betesmarker. Ersättning för vissa insatser kan också erhållas från Utvald miljö inom landsbygdsprogrammet.

- Information och rådgivning bedrivs bland annat inom landsbygdsprogrammets åtgärder för kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Länsstyrelserna ansvarar för den regionala verksamheten som omfattar kostnadsfri enskild rådgivning, kurser och fältvandringar.
- Åtgärder för att uppnå miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap, Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv ökar möjligheten att uppnå gynnsam bevarandestatus för naturtypen.
- Genomförandet av Åtgärdsprogram för flera fjärilsarter, Gentianor i naturliga fodermarker, Svampar i ängs- och betesmarker, Dynglevande skalbaggar, Spindelörtskinnbagge med flera.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
[#11](#)

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1 och är en prioriterad naturtyp där.
- Regelverk som är särskilt viktiga för naturtypen är de som är knutna till naturliga fodermarker och jordbrukets miljöersättningar

Bevarandemål, målindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
[#19](#)

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljnings i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målindikatorer.

Det finns bland annat manualer för Betesmarker och slåtterängar, för Flygbildstolkning och för olika artgrupper.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#%3C

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Ekstam, U. & Forshed, N. (1992): Om hävden upphör. Kärlväxter som indikatorarter i ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Ekstam, U. & Forshed, N. (1996): Äldre fodermarker. Betydelsen av hävdregimer-na i det förgångna, Målstyrning, Mätning och uppföljning. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Götmark, F., Gunnarsson, B. & Andrén, C. (1998): Biologisk mångfald i kultur-landskapet - Kunskapsöversikt om effekter av skötsel av biotoper, främst ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket. Rapport 4835.

Jordbruksverket (1994-2003): Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet. Faktaserie.

Jordbruksverket (2001): Bete och betesdjur. Jordbruksverket, Jönköping.

Jordbruksverket. (1998): Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvärden. Jordbruksverket, Jönköping.

Riksantikvarieämbetet. (1994): Skötsel av kulturvärden i odlingslandskapet. Fakta-bladserie.

Riksantikvarieämbetet. (1996): Odlingslandskapet - en lång markanvändnings historia.

Kontaktuppgifter

Anders Jacobson,
anders.jacobson@artdata.slu.se
018-67 24 79

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala